

Література

1. Миколаївська обласна державна адміністрація. Туризм у Миколаївській області: стан, проблеми та перспективи розвитку. – Режим доступу: <https://www.mk.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2026).
2. Державне агентство розвитку туризму України. Регіональний розвиток туризму в Україні: аналітичні матеріали. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 13.04.2026).
3. Вікіпедія. Миколаївська область: історія, рекреаційні ресурси та туризм. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 13.04.2026).

Гребенников Віктор – зав. науково-методичним відділом МОК

ОСОБЛИВОСТІ ПОСЕЛЕННЯ ДОБИ ФІНАЛЬНОЇ БРОНЗИ ОКТЯБРІ I

На підставі чотирьох головних компонентів археологічної пам'ятки – поселення Октябрі: керамічного комплексу, орнаментації, планування поселення та засобів будівництва, можна виділити характерні особливості даної пам'ятки. Та взагалі, це поселення не виходить за межі характерних ознак сабатинівської та білозерської культур.

Ключові слова: поселення Октябрі, кераміка, орнаментація, планування, житла, сабатинівська, білозерська культура.

Поселення Октябрі I розташовано на північному схилі Анчекракської (Кам'янської) балки, яка впадає у Березанський лиман на лівому березі. Поселення знаходиться у 4 км на схід від лиману та від села Октябрі (нині - Сонячне). Пам'ятка займала похилий мисоподібний виступ і була витягнута вдовж берега на 220 м по осі схід-захід і на 210 м з півночі на південь. З заходу поселення обмежено вузьким неглибоким яром, зі сходу - невеличким вибалком, котрі вірогідно, були природніми кордонами поселення. Розкопки проводилися Інгульською експедицією Інституту археології АН УРСР у 1976 і 1978 рр. Автор розкопок - старший лаборант Ключинцев В.М.

Керамічний комплекс поселення Октябрі I простежує наступність від керамічних комплексів поселень сабатинівської культури Надчорномор'я. У формах посуду цієї пам'ятки зберіглося багато видів посудин даної культури. Це типи горщиків орнаментованих пружками. На поселенні зустрічаються горщики орнаментовані як гладкими пружками, так і наліпними пружками прикрашеними пальцевими вдавленнями та заціпами. Вони явно пов'язані своїм походженням з керамікою попереднього хронологічного періоду. На інших білозерських поселеннях регіону такої кераміки істотно менше.

Значна різниця простежується між поселеннями Октябрі I і Ташлик V (Середнє Побужжя) у будівництві. Споруди цих двох поселень взагалі різко

відрізняється серед інших поселень білозерської культури. У цей час як на поселеннях даної культури у Північно-Західному Причорномор'ї були розповсюджені невеликі напівземлянки, землянки і наземні глинобитні житла, переважно без застосування каміння, то житла цих двох поселень продовжують будівельну традицію попередньої сабатинівської культури. Особливо сильно це помітно на поселенні Ташлик V, де житла за планувальними принципами і будівельній техніці багато в чому схожі з житлами сабатинівського поселення Ташлик I. Таке саме розташування у лінію прямокутних у плані жител, наявність вхідних коридорів-тамбурів, котрі примикають до одного з кутів приміщення. Житла поселення Октябрі I, хоч і мають багато спільного з житлами попереднього етапу: застосування каміння в будівництві, принцип заглиблення, наявність вхідних коридорів; але в цілому домобудівництво поселення Октябрі I різко відрізняється, особливо за планувальними принципами, від усіх поселень доби пізньої бронзи Північного Причорномор'я і поки невідомі їх аналогії, як на цій так і на інших територіях. Також в Нижньому Подніпров'ї на поселеннях білозерської культури переважають земляночні житла (Білозерка, Бабине IV, Ушкалка). Правда на Зміївському поселенні було розвинуте кам'яне будівництво, але планувальні схеми невеликих правильних по формі приміщень Зміївського поселення [1] різко відрізняються від жител поселення Октябрі I. Для споруд поселення Октябрі I характерне, по-перше, поєднання заглиблених і наземних жител. По-друге, характерне для багатьох жител неправильне планування, наявність багатокамерних структур аналогічних по будові бджолиним стільникам - приміщення примикають з різних сторін одне до одного, утворюючи багатокамерні комплекси з пористими структурами. В плані приміщення мають різні форми: підпрямокутну, трапецієподібну, овальну, округлу.

З багатьох досліджених поселень доби пізньої (фінальної) бронзи Північного Причорномор'я неможна вибрати будівельні комплекси з подібним плануванням. Єдиним поселенням, на якому простежується аналогічний принцип примикання приміщень в комплексах є поселення сабатинівської культури Виноградний Сад (розкоп I), на якому трохи більші за розмірами приміщення примикають одне до одного, групуючись навколо господарського двору. Неправильність у плануванні жител поселення Октябрі I близькі деяким житлам поселення Зміївка [1] і особливо житлам поселення пізньосабатинівської культури Воронівка II [2].

У Північному Причорномор'ї простежуються у розвитку планування приміщень доби пізньої бронзи, як би дві лінії. Одна – житла з чітким прямокутним плануванням не ускладненим додатковими прибудовами. Такі житла простежуються на поселеннях Ташлик I, Анатолівка, доживають вони і до білозерської культури (поселення Ташлик V) [4]. Друга лінія – це житла з нечітким неправильним плануванням. До них відносяться багатокамерні житла Зміївського поселення [1], Виноградного Саду I [9], Воронівки II [2].

У цілому, не дивлячись на багато спільних рис з поселеннями пізньої бронзи Нижнього Побужжя, матеріальна культура поселення Октябрі I,

особливо житлобудівництво, настільки відмінна від інших поселень цього регіону, що здається прийшлою на цій території. Та й на інших теренах Північного Причорномор'я поки невідомі близькі аналогії спорудам поселення Октябрі I.

У цьому полягають особливості поселення Октябрі I. Можна вважати, що на фінальному етапі розвитку доби пізньої бронзи у Північному Причорномор'ї настільки змінюються умови проживання та господарського життя, що виробляються самостійні нові планувальні форми будівельних комплексів.

Матеріальна культура поселення Октябрі I також вирізняється серед інших поселень цього часу. Проте воно за своїм керамічним комплексом найбільш близьке по аналогіям до поселень: у Північно-Західному Причорномор'ї (Тудорове, Комрат [7, с.57-59, рис. 3,4], Манта [3, с.110], Криничне, Ялпуг IV, Калфа, Кошница [3, с.97-98], Черевичне [8, с.139-150]). Серед пам'яток Подніпров'я - це поселення Зміївське [1, с.26-39]. У Східному Криму – поселення Кіровське [6, с.7-59].

Час існування поселення Октябрі I запропонований методом геомагнітизму – XII –X ст. до н.е. відповідає прийнятою зараз і впевнено доведеною рядом дат отриманих радіо-вуглецевим методом для білозерської культури [5, с.150].

На підставі вищезазначеного, можна припустити, що розвиток матеріальної культури на поселенні Октябрі I йшов десь своєрідним шляхом ніж на інших поселеннях білозерської культури Надчорномор'я. У першу чергу, це видно через ряд специфічних ознак попередньої сабатинівської культури.

Література

1. Бураков А.В. Поселення епохи бронзи біля с. Зміївка // Археологічні пам'ятки. Київ: АН УРСР, 1961. - Т.10. - С.26-39.
2. Вороновка П. Поселение позднего бронзового века в Северо-Западном Причерноморье: [монографія] / Ванчугов В.П., Загинайло А.Г., Кушнир В.Г., В.Г. Петренко // Киев: Наукова думка, 1991. - 100с.
3. Дергачев В.А. Памятники эпохи бронзы // Кишинев: Штиница, 1973. - 120с.
4. Єлісеєв В.Ф., Ключинцев В.М. Поселення білозерської культури у Степовому Побужжі // Пам'ятки сабатинівської та білозерською культур на Півдні України. Миколаїв: Яслав, 2025. - С. 52-80.
5. Культуры эпохи бронзы на территории Украины: [монографія] / С.С. Березанская, В.В. Отрощенко, Н.Н. Чередниченко, И.Н. Шарфутдинова // Киев: Наукова думка, 1986. – 164с.
6. Лесков А.М. Кировское поселение // Древности Восточного Крыма, Киев: АН УССР, 1970. - С.7-59.
7. Рафалович И.А., Черняков И.Т. Комратское поселение эпохи поздней бронзы // Археологические памятники Северо-Западного Причерноморья. Киев: Наукова думка, 1982. - С.53-66.
8. Синицин М.С. Матеріали до археологічної карти узбережжя Хаджибейського лиману Одеської обл. // Матеріали з археології Північного Причорномор'я. Одеса: ОДУ, 1959. - Вип.2. - С.135-150.

9. Фоменко В.М., Требух О.О. Дослідження на північній периферії сабатинівського поселення Виноградний Сад // Наукові праці, історичні науки. Миколаїв: МДГУ, 2008. - Вип. 83. - Т. 96. - С. 111-115.

Побережець Ганна – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет.

ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Розглянуто історичне значення діяльності прогресивної частини українського суспільства 60-х рр. ХХ ст., діяльність шістдесятників, як культурно-громадського явища цього часу. Проаналізовано їх внесок у розвиток національної ідентичності, у формування демократичних цінностей українського суспільства та становлення правозахисного руху в Україні. Висвітлено культурно-естетичні інновації та соціальні ролі діячів руху шістдесятників на шляху до збереження української мови та культури. Особливу увагу приділено спадщині цього покоління для сучасного суспільства та впливу на формування громадянської свідомості, що буде цікавим для історико-культурних та літературознавчих досліджень.

Українське шістдесятництво у другій половині ХХ ст. стало феноменом цього часу. Це було нове покоління, що базувалося на культурно-інтелектуальному ґрунті, що виступало за збереження національної ідентичності, культурної свободи та прав людини. Діячами цього руху було сформовано інтелектуальний фундамент майбутніх демократичних рухів України.

Аналіз дослідження вимагає всебічного підходу: поєднання історико-літературного, культурологічного та архівно-епістолярного джерелознавства. Особлива увага належить персоналіям, локальним осередкам і зв'язкам, що об'єднують різні покоління, що дозволяє уникнути надмірної генералізації поняття «покоління».

Шістдесятники ввели в українську культуру принципи синергії між різними видами мистецтва, оновили поетичні й прозові форми та відкинули догми соцреалізму, тим самим збагатили культурно-естетичний вимір. Ці явища створили тривалу художню «платформу», з якої постали нові наративи національної пам'яті українського народу.

Не дивлячись на те, що напрям діяльності руху шістдесятників мав культурницьке спрямування, він виношував ідеї про людську гідність, громадські права, що стали аргументом у протидії тоталітаризму. Вони сприяли формуванню дисидентського руху, підготовки інтелектуальної еліти до демократичних перетворень. Особливість руху також мала і політично-правовий аспект.